

A filológia bája

Nehéz visszafogni a lelkenedezést, fölölteni a tudományos komolyság álarcát, amikor a kutató, vagy inkább kutakodó ember fölül valamit, ami nyomban értékesnek, kuriózusnak látszik, amiről úgy vélheti, legalábbis az újra fölfedezés érdeme az övé, hosszú lappangás után ő szabadította ki rejtekéből – jóllehet, véletlenül – a figyelmet érdemlő, sejtése szerint aligha ismert anyagot. Idegennek vélelmezett, általam sosem hallott, látott szövegről van szó, amelynek nyelvi azonosítása valójában meghaladja erőmet, hitelességet pedig a körülmények szerencsétlen alakulása folytán reménytelen volna bizonyítanom; ámbár hiszem, nálam szerencsésebbek, járatosabbak megteszik majd. A véletlenről, amelyben egyébként nemigen hiszek, csupán annyit, hogy bizonyos családi igények annak az ötletnek az elfogadása felé tereltek, hogy ősi kúriánkat – stílusát legkevésbé megzavarva – úgy bővíthetnénk, ha a régi módon magas padlást beépítenénk, alkalmasnak tetszik akár két-három szoba kialakítására is a szükséges mellékhelyiségekkel. Belátom, körülményeskedő beleegyezésemet attól a pillanattól vehették családom tagjai komolyan, amikor elhatároztam, hogy lomtalanítom a padlást, és ez a szándékom akár a munka megkezdéseként is magyarázható volt. Nem emlékszem pontosan, de talán kamaszkorom óta nem kapaszkodtam föl a padlásra, azóta meg már fiaim, lányaim is kinőttek ebből a kíváncsi korszakból, nem is várható, hogy bárki odatámassza a rozoga létrát a hátsó tűzfal felőli bejáratához.

Ezúttal meg akartam felelni szeretteim óhajának, tehát odacipeltem az alkalmi följárót, óvakodva, nehogy korhadt fokra lépjek, fölmerészkedtem az alacsony ajtóig. Némi nehézséget okozott, hogy a ki tudja, mióta rajta függő lakat erősen rozsdásodott; kiáltottam hát idősebb lányomnak, hozná ki a régi Singer varrógép olajozóját, reménykedtem, a petróleum megoldja majd a rozsdát. Nem csalódtam: a kulcs – némi bejáratással és várakozással – elfordult a zárban. Természetesen a padláson, miként romantikus regényekben, kalandfilmekben lenni szokott, erős félhomály uralkodott, annak ellenére, hogy a bejárati ajtót sarkig tárva hagytam, első tevékenységem nem is lehetett egyéb, mint hogy kinyitottam a herkelyukakat (így hívják felénk a bádogg szellőzőnyílásokat), ekként jóval világosabbá vált a tér, és persze közben a szemem is alkalmazkodott a világításhoz. Nos, nem a kacsatok mennyisége láttán képedtem el, inkább festői zűrzavarukon, ezen a véletlen assemblage-on, hogy modern képzőművészeti kifejezéssel éljek, a tárgyak viszonylatán, amit egymással alkottak, az ember már-már hajlamos lett volna merészebb metafizikát keresni együttesükben. Akadt ott avittas szánkó, szüette kenyérsütő fák, kurugla, elszabadult babafej, csorba sarló, női kerékpárváz feslett nyereggel, mázas, de repedt cserépfazék, szöges kendentépő fésű, egy halom egérrágta Vasárnapi Újság, aminek tetején a nagyméretű fekete biblia korhadozik, ha lehet egy könyvről efféle állítani, én azonban ezt tekintem a viszonylag pontos kifejezésnek, gerincéről már lemállott a kötés, lapjainak éle barnán foltosodik, de nyomban fölismertem, még nagyanyámról maradt ránk, aztán egyszer csak hiába kerestem, nem tudott róla senki, fogalmam sincs, mikor kerülhetett ide föl, ugyanakkor meglepő élességgel villant emlékezetembe szép nyomdai betűje, ódon helyesírása, a határozott névelő szokatlan aposztrofjai és egyebek, félve vettem kézbe, óvatosan emeltem az egyik herke fénycsóvjába, rongyolódó födelét nyitva rögtön észleltem, rosszabb állapotban van, mint amilyennek első látásra ítéltam, a tintaceruzás beírások azonban mit sem fakultak, egy foszladozó, szemmel láthatólag a bibliáénál jóval régebbi papírlap simult a belső címodalra, töredezett és szakadozott volt, valószínűleg nem is ez lehetett az eredeti mérete, úgy tetszik, sietve, ügyetlenkedve tépték ki valaha valahonnét, amint hozzáértem, szinte prizlett az ujjam alatt, holott mindenképpen meg kellett fordítanom, mivel a másik oldaláról írás sejtett, trükköztem, forgatással visszajátszottam a borítóra, tehát ki tudtam úgy nyitni, hogy a hátoldal érintkezék a födéllal és szemügyre vehetem a szöveget. Az volt a benyomásom, vágott hegyű tollal írhatták, lehetett – persze – lúdtoll, fekete tintát használtak, a betűket kalligrafikus szépséggel for-

málták; gyakorlott tollforgatótól származtak. Rápillantásra olybá tűnt föl, mintha két versstrófa volna, négy-négy sor, a két szakaszt azonban elválasztotta egymástól egy függetlennek tetsző sor, amely úgyszólván beleolvadt valami zsírfolt félébe.

Milyen különös az emberi természet! Akárha a két strófa ott sem lett volna, nyomban az a kiugró sor kezdett izgatni, fölcsigázta érdeklődésemet a szennyeződés, amely – gyanítottam – elrejtheti előlem azt a bizonyára jelentős információt, amit közölhet, határozottan az lett a benyomásom, az egész kézirat-foszlány (mert foszlány volt, semmi kétség: töredék) értelmezéséhez abban a jószerivel kivehetetlen sorban találhatom meg a kulcsot. Elkésérített a váratlan (ugyan, miért lett volna váratlan?) akadály.

Hirtelen egy ötlet villant meg fejemben. Olyannyira jónak tetszett, hogy azonnal izgatott lettem tőle, kezem remegett, ami az egész művelet végrehajtásában súlyosan, nem túlzok, valóban jelentősen akadályozott, ugyanis ki kellett vennem a könyvből a megviselt, előregedett fecnit ahhoz, hogy tervemet végrehajtsam. Letettem hát a bibliát a padlóra, amelynek porában Isten tudja, mikorról még búzaszemek emlékeztettek a padlás hajdani funkciójára, a sürgés-forgás képe jelent meg szemem előtt, ahogy cséplés után fölzsákolták a terményt, érezni véltem a kupacba öntött gabona friss és jellegzetes illatát, nos, letettem hát a vaskos, ám bármelyik pillanatban szétomlással fenyegető könyvet, reszkető ujjaimmal igyekeztem a lehető legfinomabb mozdulatokkal kiemelni, tudtam, ha hibázom, akár a papírlap szétmállásával járhat, átlósan, két-két mutató- és hüvelykujjam csipeszével emeltem az iménti fénycsóvába a lapot, hogy átvilágítsa, és valóban, a – föltehetőleg – zsírfolt alól lassacskán kibetűztem a számomra titokzatosnak tetsző üzenetet:

a vodül (alkalmasint olvasható volt u-val, esetleg b-vel, ám ezeket elvettem) *dal magyarítása* – Az megint csak különös, hogy elképedve leragadtam egyetlen szónál; újra meg újra ezt az egyetlen szót silabizáltam, hátha hibásan olvasom, de nem, számomra félreérthetetlenül *vodül* maradt ez a szó, még ha aggályosnak mutatkozott is az ékezet, amely inkább egyetlen vonal volt, semmint két pont, azonban nem először találkoztam ezzel a hevenyészett jelzéssel, azaz: nyomban így olvastam, és később, amikor ámulatomból magamhoz térve lent a szobámban, íróasztalomnál, nagyítóval a fordítást próbáltam tisztába tenni, igazolódott föltevésém: hasonlóképpen kezelte az ékezetet. Kapóra jött, tulajdonképpen szerencsés voltam, hogy innét közelítettem a kézirathoz, mivel a magyar szöveg pontosabban értelmezhető betűi megvilágították nekem a közlemény fölötti idegen strófa olykor bizonytalannak látszó jeleit, kimondom, noha komoly filológus illet talán nem tenne: egységesítették az ismeretlen textus látvány-olvasatát, ámbár korántsem az értelmezését. Utólag fölmerül bennem a gondolat, esetleg címe is lehetett a kis szövegnek, amit azonban egy, a tudomány felé hajló egér alkalmasint lerágott fölüle, vagy csupán letoredezett a raskogtatások folytán, minthogy bizonyos könyvjelzőnek használhatták egykor kíváncsiságom foszladozó tárgyát.

Álljon hát most itt a nyugtalanító textus abban a formában, ahogyan számítógépemben rögzítettem:

*kogü imedon sankti szem
mul elopen targina kát
vij huda kogü vij daszen
tarpemon luit vegenagát –*

Egyáltalán nem kapkodtam, még ha folyvást az az érzésem volt is, hogy a dokumentum bármely pillanatban képes lehet önmaga megsemmisítésére (ami – úgy tetszik – borges-i fordulat volna), vagyis: legelőbb át kell mentenem a viszonylagos, noha tartós maradandóságba. Mint látható, megtettem. Kétségem nem lehetett, ez versnek hangzik az ismeretlen artikuláció ellenére.

Izgatottan emeltem le gyors egymásutánban kézikönyvtáram lexikonjait a polcra, hogy mindelek előtt a *vodül* nyelvről tudhassak meg valami közelebbit. Mert hogy fényévnyi távolságra voltam tőle, ahhoz kétség nem férhet. Eredmény semmi. Szótárak, idegen nyelvű szöveggyűjtemények következtek.

Amikor a csaknem mindentudó, két klasszikus nyelvre: görögre és latinra rendezett indoeurópai összehasonlító szótárban* – gyűjteményem lankadatlanul forgatott büszkeségei ezek a szófejtő kötetek – sem akadtam használható adatra, kétségbeesésemben a legalább nyolc kötetes mari krestomátiához és szótárhoz fordultam (a Bibliotheca ceremissica** remekül gondozott kiadványai), ami már amiatt is kecsegtető, hogy a cseremisz szövegek német és magyar fordítását is megadja, jó esetben tehát kimazsolázhatok belőle megfelelő fogódzókat, ha rokon hangzások erre szabály szerint följosítanak. Hogy miért éppen a mari, annak a bőséggel kínálkozó nyelvi anyag a magyarázata, zavaromban belekaptam ezra és moksa mordvin gyűjteményekbe is, átvizsgáltam – eredménytelenül – észt és török, ujjur szótárait, nem is értem igazán, miért pont ezekben a forszírozott nyelvcsaládokban kutakodtam, hiszen a szövegkarakter igencsak más irányba mutatott, a vak is láthatta. De nem az elvakult, amilyen azokban a pillanatokban én voltam! Elvakult a kíváncsiságtól, elvakult a bosszúságtól, hogy nem tudtam rögtön azonosítani leletemet. Lehiggadva, ámbár inkább csak megfontoltabban szemlélődve, két szóba azonnal belekaptam. A későbbiek igazolták, jogosan. A rövid versikében kétszer is előforduló *kogü* szláv illúziók felé terelt: ukrán, orosz, bolgár hasonlítások ugrottak be, amelyek – természetesen – az *ü* hangot nem magyarázták, de hát azt nem is azoknak kellett magyarázniuk. A magyarítás viszont megerősítette: időhatározót kell gyanítanom benne. Másodjára a *mul* vált gyanússá, ami a koreaiakban vizet jelöl, és a fordítás ezúttal szintén ilyesfajta sugallt, hiszen az adott sorban magyarul *folyó* szerepelt. Persze, az utóbbi esetben fönnáll annak veszélye, hogy az eredetiben nem is a *mul* jelöli a folyót, hanem – mondjuk a *kát*, hiszen egyáltalán nem állt módomban a szemantikai helyzetek tisztázása, de még hipotézise sem. Egyelőre megnyugtatóbbnak, használhatóbbnak tekintetem a koreaiival hozni összefüggésbe, mert valahonnét csak ki kellett indulnom.

A kályhát kerestem.

Az ígérkező szertelen kalandozás miatt is lényegesnek véltem, hogy kudarcok esetén legyen hová visszatérnem. Kalkulálnom kellett óhatatlanul a kudarcot, semmiféle biztosíték sehol. Tartanom kellett magamat a komparatisztika íratlan alapszabályához, miszerint egy nyelvi rokonság nem annyira a hasonlóságok útján, sokkal inkább a szabályszerű eltérések mentén közelíthető meg, ahol viszont kanyargó ösvényekre számíthatok. A cseremisz szövegek azonban izgatták fantáziámat, és – úgy tetszik – az indokoltnál sokkal tovább időztem náluk, bogarásztam soraik között, azt gondolom, rögeszmésen, ám a heuréka hangulatát üldözve. (Meg kell jegyezni, a mari nyelvű szöveg egyezményes jelekkel rögzített átírása részben könnyítette, részben nehezítette keresésemet.) Legalább annyira keserves tevékenység volt, mint amilyen haszontalan; egyáltalán: érthetetlen, hogy vártam tőle valamit, ráadásul tudatosította bennem, hogy hajlamos vagyok bizonyos fokig a kóklerségre, ami ugyan mindenütt, de itt kiváltképpen megengedhetetlen. Hiszen bármilyen egybeesés mindössze a véletlen munkája lehet. Márpedig a véletlen szó hallatán is dühbe jövök.

Ültem az asztalnál, finoman félretoltam a számítógép klaviatúráját, helyén összekulcsoltam ujjaimat, ráhajtottam fejemet az alkalmi párnára, igyekeztem lehiggadni, tulajdonképpen szuggerálni óhajtottam magamat: semmi jelentősége annak, hogy megfejttem-e váratlanul kezembe került titkot, vagy egyszerűen időpocsékolásnak ítélem az eddig ráfordítottakat, magyarán: hagyom a fenébe. A könnyed beletörődés semmi esetre sem kenyerem, ebből a szempontból a bulldog az ideálom. Ragaszkodni, akár a téveszméhez is, ameddig csak lehetséges, amennyiben saját agyalásaimról van szó. Fáradt voltam, nem is csupán ötlettelen, de gondolattalan. Oldalra fordított fejem lehetővé tette, hogy tekintetem a könyvespolcot pásztázza. Barangolt a változatos kövérségű gerinceken, melázott a szerzők nevéen, a függőleges címeken, ebben a cselekedetben azonban már fikarcnyi céltudatosság sem működött, alighanem az eszme, a kétely torzsalkodott az esetlegessel. Tömzsi, ám míves kis Goethe-breviáriumom*** ott piroslott törött kötésével a puhafődeles Borges**** mellett, és csak lassacskán ocsúdtam föl, hogy réges-régen bele kellett volna már kukkantanom legalább ebbe a két könyvbe, ha másért nem, hát tanácsért, ahogyan gyakorta megtettem korábban is. Goethénél nem a konkrét utalásban reménykedtem, szkeptikus óvatossága viszont közelebb vihet jelenlegi állapotom, helyzetem józan megítéléséhez, azaz: kitérőnek sem

lesz haszontalan. Alkalmazkodva a breviáriumok természetéhez, szabadon bolyonghatok az összeállítás kényre-kedvre alakítgatott csapásain, hátha olyasfélre akadok, amit vágyaim közelítenek. És lám tömör aforizmára leltem, amely akár fölfakadt buzgalmam mottója lehetne: „*Es irrt der Mensch, so lang' er sterbt*” – vagyis: törekszik az ember, amíg csak él, ami – ugye – a *Faust*-ból származik, a mennyei jelenet prólógusából. Nem, ez egyáltalán nem konkrét segítség, nem visz közelebb ködlő céломhoz, ugyanakkor megerősítés, bizonyágtétel vállalkozásom mellett. (Valójában inkább abban reménykedtem, hogy majd a korai népdalgyűjtő német romantikusok kínálhatnak valamiféle támpontot – buzgalmuk eredményei által.)

Borgestől – természetszerűleg – adatszerű támogatást vártam, hiszen ő egész életében szinte vadászott az efféle filológiai csemegékre, olvasási leckéi elkalauzolhatták, miként meg is tették, mások által ismeretlen tájékokra. Lenyűgöző, beláthatatlan a tudásanyaga, amely – nem meglepő módon – ugyancsak a székszeptis választja bölcséleti köntöséül; ugyan mi is lehetne hitelesebb? Egyetlen figyelemre méltó mozzanat ragad meg bennem, amely a John Wilkins és a mesterséges (analitikus) nyelv kérdésköréből bukkan föl, azonban tényszerűen semmivel sem találkozom, ami fogódzó lehetne. Az már meg sem lep, hogy Nadlernál***** csakúgy nem merül föl semmi biztató, mivel azt magyarázhatja, hogy mindössze a német romantika legkorábbi időszakával foglalkozik, nem kizárt, hogy abban az időben az én rejtélyes dalocskám még meg sem született. Sőt, mi indokolja makacsságomat, amely német szálakat próbálna bogozni?

Valójában semmi, noha mégis a német út mentén bukkantam pislákoló fényre. Köszönhetően annak a sok kényelmetlenséggel járó szokásomnak, hogy olykor bizony nehezen válok meg olyan kiadványoktól is, amelyek komolysága megkérdőjelezhető, értéke nem különben. Ekképp pimaszul ott vigyorog fakuló piros vásznába burkoltan bizonyos Lenz***** (talán Max fivére lehetett) kiadásában az az egyveleg, amely gátlástalan könnyedséggel társít egymáshoz különféle megnyilatkozásokat, holott már a szövegek eredetisége felől is támadhatnak kétségeink, éppen ebben a nem is tudom, hozzám miként került testes műben akadtam olyan utalásra (dehogy bizonyosságra, csupán dokumentálatlan utalásra), miszerint Czolbe (azt sem tudom, Heinrich-e, a szenzualizmus újszerű propagálója, vagy netán valaki más) emlékezete szerint E.T.A. Hoffmann *Diamantengrube*-ként hivatkozott volna valami *vödül*, netán vödül nyelvű ki tudja, hol hallott nótára, ami annyira meglepte, hogy megkérte egyik távolabbi rokonát, alkalmi kísérőjét, jegyezné le neki.

Ez minden.

Nem sok, de valami. Számomra mindenképpen program. Szakkönyvtárat kell igénybe vennem, ahol végig kell silabizálnom valami alaposan megjegyzetelt Hoffmanns Werke-t, lehetőleg megbízható kritikai kiadást (sejtelmeim szerint az 1967-es négy kötetes frankfurti ilyen, sajnos, nincs tulajdonomban, holott milyen kényelmes lenne most leemelni a polcomról. Hanyatt vágnám magam a heverőmön, és rendben átrágnám magam mind a négy köteten, és csaknem teljes biztonsággal kideríteném, vajha igaz-e az a szinte pletykaszerű megjegyzés, avagy valami kibogozhatatlan konfabuláció eredménye.

Borúlátásom helyénvalónak bizonyult.

Tulajdonképpen már abba sem lett volna szabad belemennem, hogy kimozduljak megszokott környezetemből, amelyben – akármilyen is az eredmény – bizonyos logikai rendszert követtem, valószínűleg tévesen ugyan, de bizonyos lehetőségeket, utakat mégis csak tisztázva. Szűkös segítség állt rendelkezésemre, az azonban újra meg újra könnyű szerrel elővehető, ha más szempontok, kecsegtető ötletek merülnek föl. Ezzel szemben – mivel kölcsönzés formájában nem jutottam hozzá, ha csak nem vállalom a könyvtárközi kölcsönzés hosszadalmas útját – mintegy három hetem ment rá a kutatásra a legjelentékenyebb intézményben, amellyel az ország rendelkezik. Hiába, hogy – egyik lányom révén – bizonyos protekcióra tettem szert, egy egészen kicsi olvasóban ülhettem a gyorsan, készségesen rendelkezésemre bocsátott anyagok mellé (ebben a helyzetben nem álltam meg, hogy bele ne kukkantsak kapcsolódó anyagokba), zavaró körülmények nélkül dolgozhattam, mégsem éreztem magam otthonosan, a szabályok

megsértésével fölszolgált kávék ellenére sem, feszélyezettségem indulatosságban csúcsosodott ki, amelyet igencsak nehezemre esett visszafognom. Az pedig, hogy a fárasztó olvasás (mit tagadjam, olykor szótáraznom is kellett) sem hozott eredményt, nem erősítette meg azt a bizonyos pletykát, az egész szokatlan igénybevétel fölöslegesnek minősítette, még ha dicsekedhettem volna is frissen szerzett járatosságommal a Hoffmann-életműben. Ugyan hol, ugyan kinek? Mindössze annyit értem el, hogy amire a könyvtárzás után hazatértem, kedvszegetten zuhantam heverőmre és a legcsekélyebb vonzalmat sem éreztem semmilyen nyomtatott anyag kézbeviteléhez. Ami soha nem fordult elő velem, indoeurópai szótárainéhoz sem.

Elpocsékoltam rengeteg időt, ez még nem akkora baj, hiszen magánzóként bőséggel állt még rendelkezésemre, de elvesztettem sok-sok energiát is, amit esetleg szerencsésebben hasznosíthattam volna.

Kínálkozik a cinikus észrevétel: legalább ráérezhettem a kutatás általános légkörére, világossá lett előttem minden tudósi szkepszis eredete, ugyanis az apró sikereket – szinte kivétel nélkül – kudarcok erdeje veszi körül, jó, ha valami kilátszik azokból. Minden esetre kellemetlen megtapasztalni, összes gyakorisága ellenére, az eredménytelenséget. Következménye általában a céltalanság érzete, az pedig – természetesen – nálam is jelentkezett.

Amit ebben a fázisban legkevésbé szerettem volna, tehetetlenségemben ahhoz folyamodtam: szemügyre vettem a fordítást, jóllehet, tudatában voltam annak, hogy könnyen elfödheti tekintetem elől az eredeti textust, amely mindenek előtt izgatta fantáziámat, és amit valódi kihívásnak éreztem. Nevetséges lett volna azt képzelni, hogy az eredeti megközelítése ez által könnyebb lesz, hiszen az a közbevetett sor komolyan figyelmeztetett, *magyarítás* szögezhető szembe az idegen nyelvűvel, nem pedig filológiai fordítás; valószínűleg előbbre valónak ítéltette az átültető a formai hűséget, a vers karakterének, hangulatának megőrzését, semmint a szó szerinti hűséget, a nyelvi pontosságot. Azaz: lehet, hogy kijutok az őserdőből a szavannába, ám a szavanna végtelensége fölöttébb közel van a dzsungel áthatolhatatlanságához, ha szabad egy ilyen hevenyészett képben összegezni esélyemet. Ugyanakkor nincs más választásom, íme a magyarítás:

*ha liljomot idéz a dal
sebes folyó ragadja el
habja hordja hordozva hal
a szívekben zavart kever*

(Mivel az eredetiben szerfölött esetlegesek, következtelenek az írásjelek, elhagyom azok alkalmazását, noha szeretném, ha ezt senki nem tekintené modernista gesztusnak.)

Jó emlékezetű professzorom, aki annak idején a műfordítás rejtelseibe bevezetett azokon a szokásos szombat déli találkozásokon az egyetemen, szigorúan lelkünkre kötötte, hogy a fordítást legelőbb abból az aspektusból szemrevételezzük, vajon sikerült-e ügyes magyar verset teremteni az eredetiből. Intését azóta sem volt okom fölülbírálni, kiállta tapasztalataim próbáját. Első gesztusom ezúttal szintén arra irányult, hogy megfeleltessem a talált anyagot a jelzett normának. Különösebb kivetni valóra nem akadtam; ha csupán a magyar verssel találkozom, akkor ismeretlenül is gyakorlott verselőre gyanakszom, akinek korszakbeli elhelyezése ugyan okozhat némi gondot, de készsége felől a strófa tanúságot tesz. Szükségképpen, ám a hangzásból, hangulatból, képiségből kiindulva valahol a posztromantikusok között keresném a létrehozóját, ha ehhez is találnék, találhatnék bármiféle fogódzót, ugyanakkor semmi nem zárja ki, hogy a szerző valójában ismeretlen, ügyes kezű literátor, aki művelt társaságokban, netán rangos szalonokban forgott, fölszedett alapképzettségéhez annyi gyakorlatot, amely – társulva hajlammal és készséggel – ehhez a szinthez óhatatlanul eljuttatta. Egyelőre semmi okom föltételezni, hogy kinyomtatott szövegek, esetleg kötet maradt volna utána, ami eljuttat közvetlen közelébe. Sőt. Igazándiból még azt

sem dönthetem el, nőtől vagy férfitől származik-e a mű, jóllehet, a kézírás mindenképpen férfira enged következtetni. Csak éppen ott fénylenek már a kor hölgyei előtt olyan példák, mint madame Stael-é, még inkább Georges Sand-é, akik a szüfrasset-erények fölszínre hozói, erősítői sajátos személyiségükkel.

Egyszóval: divat.

Hézagos ismereteim még a kései (jobb esetben: korabeli) pastiche kizárására sem elegendőek; az pedig többek mániája lehetett. Különböztetnem mit kezdhetnék olyasféle ellentmondással, mint ami a régiesnek, modorosnak tetsző *liljom* használata, valamint aközött a metafora között feszül, amely a folyó által hordozott virágot halként aposztrofálja. Arról nem is beszélve, hogy az egész versecske akár ironikusan is értelmezhető – mintegy a biedermeierrel, irodalmi beidegződésekkel gonoszkodva.

Az utóbbi megközelítés szöveget ütött a fejembe.

Eltérített attól az eredeti szándékomtól, hogy a szavak ismétlődése, netán helyzete alapján összefüggésbe hozzam, párhuzamba állítsam az ismeretlen, rejtelmes idegen nyelvű szöveggel.

Még csak komoly védekezési esélyeim sincsenek, ha netán valaki az iróniára hivatkozásomban az elhárítás mozzanatát tekinti a lehangsúlyosabbnak. Vitathatatlan, úgy hiányzott nekem ez a tudományoskodó helyzet, mint – elnézést a kiszólás stílustalan népisége miatt – ablakos tótnak a hanyatt esés. Mégis, őszintén vallom, meg akartam fejteni a szemembe ötlött titkot, reménykedtem, fölkészültségem, intelligenciám elégséges lesz hozzá. Elképzelhető azonban, hogy a titok nyitja tényleg az iróniában keresendő: gunyoros természetű, rafinált szakmabeli óhajtja megtréfálni ekképpen a köztudottan folyvást kíváncsiskodó utókort. Igen, ez elképzelhető. Ám akkor hogyan került éppen a mi padlásunkra a lelet, miként öreganyám (vagy annak őse) bibliájába az ominózus kézirat, hiszen ilyen körülmények között kevés józanul számításba vehető alkalom kínálkozhatott vélelmezett föltalálására, arról nem szólva, hogy kerülhetett volna olyan kezekbe, amelyek gazdái semmiféle jelentőséget nem tulajdonítanak neki? Mi lehetett a szerző biztosítéka, hogy egy magamfajta filológus hajlandóságú kalandor majdan, még a kézirat életében lépre megy? Ugye, semmi?

És mégis...

Csupán remélni tudom, senki nem várta tőlem, hogy komoly tanulmányt írjak, ugyanis hamar be kellett látnom magamnak is, erre igazi esélyem alig lehet; legföllebb szerény próbálkozásom a véletlen lelettel ihletheti majd a nálam is kíváncsibb és szakmaibb utókort. (Hogy mennyire lesz hálás, ha egyáltalán, az a jövő zenéje.) Mindössze annyit vállalhattam, hogy próbálkozásomról, nehézségeiről, valamint – be kell látnom – kudarcáról beszámoljak, még ha az föltárja is a tudományos közvélemény előtt ötletelenségemet, tapasztalatlanságomat és kívülállóságomat, amit – és ez szintén igaz – sosem szégyelltem, nem fogom ezután sem, annyi azonban bizonyos, hasonló helyzetekben (amikre – sejtem – kilátásom sem) óvatosabb, körültekintőbb leszek, mivel a hiúság tagadhatatlanul birizgálja öntudatomat, és nagyra törésemet – ezt meg kell ismételnem! – korántsem vagyok képes mindig visszafogni.

* Semerano, Giovanni: *Le origini della cultura europea*. Firenze, MCMXCIV.

** Beke Ödön: *Mari nyelvjárási szótár*. Savariae, 1997. A mari ime 'tülevél, túske' megfeleltetés nem visz közelebb. Véletlen alaki hasonlatosságról van szó.

*** Wildner Ödön: *Goethe-breviárium*. Rózsavölgyi és tsa. Budapest. É. n.

**** Borges, Jorge Luis: *Az idő újabb cáfolata*. Fordította: Scholz László. Gondolat, 1987.

***** Nadler, Josef: *Die Berliner Romantik 1800-1814*. Berlin

***** *Andere Perspektiven*. in *Deutscher Kalender*. Herausgegeben von Klaus LENZ. 1911.